

Fic, Vladimír

Národní sjednocení a politické strany na Zakarpatské Ukrajině v letech 1934-1935

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1980, vol. 29, iss. C27, pp. [235]-242

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102800>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR FIC

NÁRODNÍ SJEDNOCENÍ A POLITICKÉ STRANY NA ZAKARPATSKÉ UKRAJINĚ V LETECH 1934—1935

Brzy po odchodu Československé národní demokracie z vlády na jaře roku 1934 počala tato strana vyvíjet úsilí o sjednocení krajně pravicových nacionalistických a fašistických sil v Československu. Konečnou fází tohoto integračního záměru mělo být vytvoření reakčního bloku, jenž měl pod vedením národních demokratů seskupit v jeden celek české fašisty, lidovce, opoziční skupinu v živnostenské straně, luďáky a „rusky“ orientované směry na Zakarpatské Ukrajině. Tento konglomerát buržoazních, fašistických a fašizujících maloměšťáckých sil měl být podle názoru vedoucích národně demokratických činitelů již dosti silný k tomu, aby přiměl agrárníky k dohodě o dalším společném postupu celé české a slovenské reakce v politické i hospodářské sféře.¹

První fází tohoto integračního procesu mělo být vytvoření volebního souručenství, jež na podzim roku 1934 vzniklo z Československé národní demokracie, Národní ligy proti vázaným kandidátním listinám a Národní fronty, která sdružovala nespokojené elementy z nejrůznějších skupin českých fašistů a jim blízkých krajně nacionalistických organizací.

Přestože česká nacionalistická pravice nebyla ještě ani sama sjednocena, vystoupili ligisté s iniciativním návrhem na vytvoření „slovanského opozičního bloku“ vybudovaného na bázi těsného spojenectví s opozičními slovenskými stranami a s opozičními směry na Zakarpatské Ukrajině, které byly již dříve podporovány Československou národní demokracií a Národní ligou. I když se na úplnou fúzi s těmito stranami v tomto návrhu ještě nepomýšlelo, byla ligisty přímo zdůrazňována potřeba zabezpečit si jejich součinnost v boji proti „nynějšímu protislovanskému režimu“, jak demagogicky označovali politiku vládnoucí buržoazně demokratické garnitury „Hradu“. S činiteli těchto stran měly být podle tohoto návrhu sjednány písemné úmluvy o společném postupu všech složek „slovanského

¹ O tom viz blíže v autorově příspěvku *Národní sjednocení v politické struktuře buržoazního Československa v letech 1934—1935*, ČSČH 26, 1978, č. 1, s. 26—57.

opozičního bloku“ před nadcházejícími parlamentními volbami, v době voleb i po nich.²

Na Zakarpatské Ukrajině Československá národní demokracie už předtím úzce spolupracovala s Ruskou národní stranou a s Karpatoruskou stranou trudovou. Svou politickou činností na Zakarpatsku otevírala Československá národní demokracie dvéře pronikání českého finančního kapitálu do této oblasti a spolu s agrárníky se tak přímo podílela na jejím ekonomickém ovládnutí. V letech velké hospodářské krize byly poměry na Zakarpatské Ukrajině obzvláště těžké,³ což usnadňovalo rejdy nejružnějším politickým dobrodruhům a iredentistům.⁴

Jedním z nich byl i bývalý řeckokatolický kněz a přední činitel několika zakarpatských kulturních a společenských organizací Stěpan Andrejevič Fencik. O Fencikovi bylo orgánům československé státní správy již delší dobu známo, že je financován ze zdrojů polských zastupitelských úřadů a že udržuje těsné styky i s oběma vůdci slovenských autonomistů Martinem Rázusem a Andrejem Hlinkou. Jakmile byla na jaře roku 1934 v Praze založena Národní fronta, Fencik okamžitě usiloval i o kontaktování této organizace českých fašistů.⁵ Už před tím však Fencik udržoval přímé spojení s Národní ligou a pro potřeby svého časopisu „Karpatskij golos“ vycházejícím v Užhorodu měl v budově Stříbrného tiskařského a vydavatelského podniku „Tempo“ dokonce přidělenou jednu redakční místnost. V ní pracoval jeho pražský dopisovatel Dezider Bárányi a v ní se často zdržoval i Fencik při svých zájezdech do Prahy.⁶

O těsné spolupráci Fencika s ligisty svědčí i to, že v polovině května 1934 přicestoval do Užhorodu ligistický poslanec Antonín Chmelík, aby tam s Fencikem a jeho nejbližšími spolupracovníky konal několikadenní důvěrné porady o programu a zaměření strany, kterou se Fencik již delší dobu chystal založit. Tyto rozhovory zčásti probíhaly i na půdě polského konzulátu v Užhorodu.⁷

V létě roku 1934 nabyly informace československých státně bezpečnostních orgánů o Fencikových záměrech další konkrétnější podoby. Na základě nově získaných poznatků bylo totiž zjištěno, že se Fencik vedle

² Návrh na sjednocení národní opozice; SÚA, F. X. Hodáč, materiály národní demokracie, příprava Národního sjednocení.

³ K tomu srov. např. studie V. Kroupy, *Hospodářské a sociální poměry na Zakarpatské Ukrajině v období kapitalistického Československa*, Nové obzory, 9, 1967, s. 66–90 a *Stávkové hnutí na Zakarpatské Ukrajině v letech 1935 až 1938*, ČSCH, 13, 1965, č. 5, s. 683–704.

⁴ O tom viz blíže ve studiích Š. Fana, *Protičeskoslovenské ostriie polsko-maďarského zblížovania v rokoch 1934–1936*, Slovanský přehled, 1970, č. 5, 342–437 a *Polsko a Zakarpatská Ukrajina v prvej polovici tridsiatych rokov*, Slovanské štúdie, 14, 1973, s. 85–105 a dále ve studii L. Suška, *Rokovania o autonómii Zakarpatskej Ukrajiny*, Nové obzory, 15, 1973, s. 33–59. a A. Ковача, *Становище закарпатських українців (русинів) і занепад першої ЧСР*, Науковий збірник Музею української культури в Свиднику, 6/1, 1972, s. 7–38.

⁵ Zpráva policejního ředitele v Užhorodě z 12. dubna 1934; SÚA, PMR- S, sign. 1752, č. 2139/34.

⁶ Zpráva prezidia ministerstva vnitra předsednictvu ministerské rady z 31. května 1934; SÚA, PMR- S, sign. 1752, č. 3233/34.

⁷ Tamtéž.

spolupráce s polskými činiteli snažil navázat kontakt i s protistátní maďarskou národní stranou a napojil se tak i na maďarskou iredentu.⁸

Na podzim roku 1934 odjel Fencik do USA⁹ a nikterak se netajil úmyslem, že po svém návratu oficiálně založí novou politickou stranu s autonomistickým programem, který už předem vypracoval Michal Feďkovič. Hlavní zásady tohoto programu byly: otevřený boj proti všem centralistickým snahám pražské vlády, proklamace jednoty „ruského obyvatelstva v zemi Podkarpatoruské“, obrození „podkarpatoruského lidu“ a svrchovaná svoboda všech „Podkarpatorusů“. Ve zvláštních ustanoveních se pak program podrobně zabýval otázkami právního postavení Zakarpatské Ukrajiny v rámci Československa a problémy hospodářské, sociální a kulturní politiky, jež měla směřovat k všeobecnému zvýšení životní úrovně zakarpatského obyvatelstva.¹⁰

Vývoj vnitropolitických i vnitrostranických poměrů však přiměl Fencika ke změně jeho původního rozhodnutí. Nejistý termín vypsání parlamentních voleb, potřeba existence strany k posílení vlastních pozic na „karpatoruském“ sjezdu v Pittsburku a nutnost vlastní organizace a rozvoje strany přiměly Fencika k tomu, že svým stoupencům poslal z Ameriky peníze spolu se striktním příkazem, aby strana byla co nejrychleji založena a počala okamžitě vyvíjet činnost. Tak byla podle této instrukce s vydatnou polskou finanční pomocí na jaře roku 1935 založena Ruská národní autonomní strana.

Její designovaný předseda Vasil Gadža, rolník z Nižního Seliště, dal natisknout 5000 kusů propagačních letáků, které byly rozšiřovány po Zakarpatské Ukrajině a východním Slovensku. Ruská národní autonomní strana poprvé kandidovala v obecních volbách konaných dne 10. března 1935 v některých obcích Zakarpatska. Přestože tato nová politická strana byla orientována vysloveně polonofilsky, udržovala a nadále rozvíjela svoje styky i s Národním sjednocením.

Někteří Fencikovi spolupracovníci z řad mládeže se dokonce zúčastnili i slučovacího sjezdu Mladého národního sjednocení, který se konal v Praze ve dnech 2. a 3. března 1935 a byl signálem pro úplné organizační sloučení Československé národní demokracie a Národní ligy tak, jak se je od samého počátku snažili prosazovat ligisté. V zasvěcených kruzích bylo pak veřejným tajemstvím, že před volbami se i Fencikova Ruská autonomní strana připojí k Národním sjednocení,¹¹ což se ve skutečnosti také stalo.

I Československá národní demokracie si však na Zakarpatské Ukrajině

⁸ Zpráva prezidia ministerstva vnitra předsednictvu ministerské rady z 28. srpna 1934; SÚA, PMR- S, sign. 1752, č. 4650/34. Dosud nejpodrobněji se spoluprací Fencika s Polskem a Maďarskem zabýval M. K o z m i n s k í v práci *Polska i Węgry przed drugą wojną światową, Wrocław-Warszawa-Kraków* 1970, 369 s.

⁹ Aby se Fencik pokusil zamaskovat svoje spojení s Polskem, uveřejnil pod názvem „Otevřený dopis mým sestřám a bratrům při příležitosti mého odjezdu do Ameriky“ článek, v němž sliboval, že v USA bude vůči Československu vystupovat loajálně. K tomu viz Karpatoruský golos z 12. října 1934, č. 216.

¹⁰ Zprávy prezidia ministerstva vnitra předsednictvu ministerské rady z 24. října 1934 a 15. dubna 1935; SÚA, PMR- S, sign. 1752, č. 6562/34 a 2823/35.

¹¹ Zpráva prezidia ministerstva vnitra předsednictvu ministerské rady z 29. března 1935; SÚA, PMR- S, sign. 1752, č. 2242/35.

a východním Slovensku hrála svoje vlastní želízka. Svědčí o tom kupříkladu jednání senátora Jana Kaprasa a generálního tajemníka národní demokracie Vojtěcha Horáka s představiteli Ruské národní strany Ivanem Židovským z Prešova a doktorem Mačíkem z Košic a s reprezentantem Karpatoruské strany trudové, hospitantem národně demokratického senátorského klubu Ilarionem Curkanovičem. Jednání, jež probíhalo na podzim roku 1934 v Užhorodu a v Sevljuši, mělo za cíl vytvořit volební souručenství namířené proti rostoucí hegemonii agrárníků na Zakarpatsku. Pro přemrštěné požadavky zakarpátoukrajinských politiků však k dohodě došlo jen ve značně omezenějším rozsahu, než Československá národní demokracie původně očekávala.¹²

Rostoucí rivality mezi národními demokraty a agrárníky se totiž místní buržoazní politikové snažili využívat k vystupňování nátlaku na Československou národní demokracii, a to nejen v politické, nýbrž i v hospodářské sféře. Jako typický zde pro ilustraci takového postupu uveďme alespoň jeden příklad.

Ředitel před krachem stojící Ruské banky¹³ Petr Hatalák požádal ve zvláštním memorandu vedení Československé národní demokracie o pomoc při sanování svého peněžního ústavu. Straně českého finančního kapitálu se přitom snažil namluvit, že Zakarpatská Ukrajina skýtá pro její další rozšíření velmi slibné perspektivy. Tvrdil, že takřka veškeré místní obyvatelstvo je prý prodechnuto „ruskou a slovanskou národní myšlenkou“ a že trvalého úspěchu tam může dosáhnout jedině strana, která „programově a ideově vychází z ušlechtilé slovanské myšlenky“.

Teprve po těchto víceméně povinných slovanských tirádách přešel ke skutečné podstatě věci. Vůdcům národních demokratů předestřel, že k zajištění trvalého politického úspěchu na Zakarpatsku je nutno, aby tato strana poskytovala větší výhody svým přívržencům. Přitom neopomenul zdůraznit, že takto to činí i strana agrární, jejíž pozice na Zakarpatské Ukrajině byly zpočátku zcela bezvýznamné. Agrárníci se prý stejně jako obě reformistické strany zaměřili na výstavbu hospodářských a finančních družstev a jejich prostřednictvím pak rozšiřovali svoji politickou moc. Protože národně demokratická strana tak nečinila, Hatalák její vedení upozorňoval na to, že členstvo Ruské národní strany a Karpatoruské strany trudové se prý musí se „sebezapřením v případě úvěru obracet na peněžní ústavy našich politických odpůrců, kde musí snášet trpká slova. Často je nuceno vystoupit z mateřské strany a rozšiřovat kruh členstva té politické strany, kteréž dotyčný peněžní ústav patří“.¹⁴

Takto se tedy snažil ředitel Ruské banky předákům Československé národní demokracie zdůvodnit nutnost finančního zabezpečení jeho ústavu. Ať již byla reakce národně demokratického vedení na jeho memorandum

¹² Zpráva prezidia ministerstva vnitra prezidiu ministerské rady z 20. října 1934; SÚA, PMR- S, sign. 846, č. 5706/1934.

¹³ Zpráva o přímé revizi Ruské banky, akciové společnosti v Mukačevě, provedené revizním oddělením „Jednoty, revizním a důvěrnickým sdružením československých bank“ dne 30. září 1933; SÚA, F. X. Hodáč, materiály národní demokracie 1928–1934.

¹⁴ Memorandum ředitele Ruské banky P. Hataláka z 16. října 1933; SÚA, F. X. Hodáč, materiály národní demokracie 1928–1934.

jakákoliv, způsob argumentace v něm obsažené dobře postihoval politické klima vytvořené na Zakarpatské Ukrajině, kde místní buržoazní činitelé až příliš často měnili svoje politické vazby na vedoucí české buržoazní strany podle míry výhod, jež jim tyto poskytovaly.

Hlavní expoziturou Československé národní demokracie na Zakarpatské Ukrajině byla Ruská národní strana. Jejím úřadujícím místopředsedou byl prešovský advokát Ivan Židovský a tiskovým orgánem „Narodnaja gazeta“. Židovský, stejně jako ostatní vedoucí představitelé jednotlivých nacionalistických frakcí, rozštěpujících buržoazní politiku na východním Slovensku a Zakarpatsku do řady protichůdných směrů, usiloval o monopolní ovládnutí tamního politického života. Svou pozici se tento politik provincionálního významu snažil posilovat především donášením informací na pražský ústřední sekretariát Československé národní demokracie. Sebe tam samozřejmě vydával za vzor všech politických čtností a za nejdůležitějšího stoupence národné demokratické politiky na východním Slovensku a Zakarpatské Ukrajině. O ostatních zakarpatských politikách, kteří spolupracovali s Československou národní demokracií a Národní ligou v Národním sjednocení však důsledně tvrdil pravý opak. Soustavně denuncoval jak fencikovce, protože prý se k národnímu sjednocení připojili jen mechanicky a nadto „ještě nejsou úplně na naší straně“, tak trudovce, neboť prý „postup senátora Curkanoviče a celého jeho štábu svědčí o tom, že nemíní jít s národní demokracií ve společném bloku“.¹⁵

Ve svých příspěvech si Židovský stále stěžoval na to, že finanční zajištění Ruské národní strany, která „jediná drží pozice národní demokracie na východním Slovensku a Podkarpatské Rusi“ je nejen minimální, nýbrž stále vyklyvy v zaslání i této minimální dotace zaviňují nejistotu, nedávají možnost využít čas a organizační možnosti.¹⁶ Z jeho zpráv dodávaných ústřednímu sekretariátu Československé národní demokracie vyplývalo, že koncem roku 1934 měla Ruská národní strana téměř 18 000 členů v 280 místních organizacích.¹⁷ Pro nadcházející parlamentní volby však sliboval získat ještě další zdroje hlasů, mezi nimi například i příslušníky spolku válečných invalidů „Bratrstvo“. Jako prostředek k rozšíření vlivu Československé národní demokracie na Zakarpatské Ukrajině Ruská národní strana dokonce navrhovala založení vlastní filiální Ruské pravoslavné strany, jejímž předsedou se měl stát tajemník pravoslavného biskupství v Mukachevě, bývalý plukovník generálního štábu carské armády S. Rjasňanský.¹⁸

Intriky Židovského byly ale namířeny nejen proti ligistům a jejich chráněnci Fencikovi, respektive jiným konkurentům Ruské národní strany na Zakarpatsku, nýbrž i proti předsedům zemských výkonných výborů Československé národní demokracie, Aloisu Pintovi v Užhorodu a Vác-

¹⁵ Dopis Židovského Horákovi z 29. prosince 1934; SÚA, F. X. Hodáč, materiály Národního sjednocení 1934–1935, Podkarpatská Rus.

¹⁶ Situační zpráva o činnosti Ruské národní strany v roce 1934; SÚA, F. X. Hodáč, materiály Národního sjednocení 1934–1935, Podkarpatská Rus.

¹⁷ Situační zpráva Ruské národní strany za prosinec 1934; SÚA, F. X. Hodáč, materiály Národního sjednocení 1934–1935, Podkarpatská Rus.

¹⁸ Dopisy Židovského Horákovi z 29. prosince 1934 a z 15. dubna 1935; SÚA, F. X. Hodáč, materiály Národního sjednocení 1934–1935, Podkarpatská Rus.

lavu Mikynovi v Bratislavě. Za svoje pochybné služby prokazované vedení národní demokracie Židovský však bez ustání požadoval nové a nové peníze. V jednom z řady memorand své patrony dokonce bezostyšně vydíral tím, že prý před ním nyní vyvstává otázka: „S kým jít?“.¹⁹

Tyto různice mu však nebránily v tom, aby se velmi důrazně zapojil do všeobecného boje za urvání poslaneckého mandátu, jenž se před volbami v Národním sjednocení rozpoutal, neboť každý chtěl být kandidován na zvolitelném místě. Aby si tuto možnost zajistil, Židovský dokonce popíral nárok slovenských národních demokratů na parlamentní zastoupení a vyhrazoval je jedině Ruské národní straně. Před pražskými vůdci přitom argumentoval především tím, že prý „veškeré dosavadní volby ukázaly, že národní demokracie měla mezi ruským obyvatelstvem mnohem příznivější podmínky než mezi lidem slovenským“. Když vezmeme oficiální statistiku, podle které bylo na Slovensku méně než 100 000 Rusů, pak dalo podle Židovského propočtu ruské obyvatelstvo národní demokracii více než 10 0/0 hlasů v poměru k počtu ruského obyvatelstva (ze 17 500 hlasů v prešovském volebním kraji bylo aspoň 12 000 ruských, v okresu starolubovňanském a spišskostaroveském též přes 1500 hlasů), kdežto celá slovenská národní demokracie se slovenskou národní stranou dohromady, po odečtení ruských hlasů, měla v poměru k slovenskému obyvatelstvu jen něco přes 1 0/0 hlasů.

Židovský sice připouštěl, že i „když se tento poměr snad nyní zlepšil u Slováků, také Ruská národní strana získala pro společnou věc opět nové hlasy na Podkarpatské Rusi, přesto aspirace Slováků na mandát takovým způsobem, který je namířen proti parlamentnímu zastoupení Ruské národní strany ve společném souručení, podrývá společnou základnu, na které stojíme, a činí naši další spolupráci nejen velmi obtížnou, nýbrž téměř nemožnou.“²⁰

Takovéto a jim podobné projevy byly v Národním sjednocení v předvolebním období naprosto běžným jevem. Svědčily o složité vnitřní situaci, v níž se toto reakční hnutí hlasně usilující o zvrát politických poměrů v Československu nacházelo. Tato vnitřní krize se prohlubovala zejména pod tlakem akcí pokrokových a demokratických sil v čele s KSC namířených proti tomuto reakčnímu seskupení. Vrcholu pak dostoupila po volební porážce, kterou utrpělo Národní sjednocení a společně s ním kandidující strany v parlamentních volbách konaných dne 19. května 1935.

Při volbách do poslanecké sněmovny Národní sjednocení obdrželo celkem 458 351 hlasů, což bylo 5,6 0/0 z odevzdaných platných hlasů. Na východním Slovensku, ve volebním kraji Košice získalo 3217 hlasů, což bylo 1,5 0/0 z odevzdaných platných hlasů a ve volebních kraji Prešov pak 7526 hlasů, což bylo 3,5 0/0 odevzdaných platných hlasů. Na Zakarpatsku, v jediném tamním volebním kraji Užhorod, získalo Národní sjednocení, a to především zásluhou agitace Fencikovy Ruské národní autonomní strany, 28 950 hlasů, což bylo 9,3 0/0 z odevzdaných platných hlasů. Toto byl největší volební úspěch Národního sjednocení, jehož dosáhlo vedle volebních

¹⁹ Pamětní spis, bez data (březen 1935), zaslaný K. Kramářovi, F. Hodáčovi a V. Horákovi; SUA, F. X. Hodáč, materiály Národního sjednocení, sekretariát 1935..

²⁰ Tamtéž.

výsledků v Praze, kde v části A získalo 90 485 hlasů, což bylo 16,5 % z odevzdaných platných hlasů a v části B 94 895 hlasů, což bylo 15,3 % z odevzdaných platných hlasů.²¹

Široká pokroková a demokratická veřejnost přijala neúspěch Národního sjednocení s plným uspokojením a zadostiučiněním. Svoje vítězství nad Národním sjednocením slavily i konkurenční síly československé reakce v čele s agrárníky. Jasně o tom svědčily jak články buržoazního a reformistického, tak i komunistického tisku. Všeobecný souhlas s porážkou Národního sjednocení byl vyslovován nejen v českých zemích a na Slovensku, nýbrž i na Zakarpatské Ukrajině.²² Národní sjednocení a s ním spojené politické strany a skupiny se po květnových volbách roku 1935 ocitly na pokraji úplného rozkladu.

Poměry, jež v něm zavládly, byly více než povážlivé. Daleko nejobtížnější situace se však pro Národní sjednocení vytvořila na Zakarpatsku. Zde hned po volbách došlo k otevřenému konfliktu mezi Ruskou národní stranou a jejími garanty z řad bývalé Československé národní demokracie. Židovský si jim trpce stěžoval na to, že v době, kdy je opustili kurfakovci, Ruské sjednocení a Curkanovič, „vytrvali jsem při vás na úkor vlastní popularity mezi ruským lidem, ... ačkoli někteří vaši odpůrci nabízeli i osobám i naší straně výhody značně přesahující to, co jste kdy dali nebo dát mohli, odmítli jsme lákavé nabídky před volbami a zůstali jsme při Národním sjednocení“.²³

Židovský kritizoval především takřka výhradní orientaci Národního sjednocení na fencikovce a ohrazoval se proti zastavení podpory, kterou mu až do voleb Národní sjednocení vyplácelo pro list „Narodnaja gazeta“. Přes všechno úsilí se mu však už nepodařilo ovlivnit pražské ústředí, jež se samo nacházelo ve finanční krizi. Zklamaný politik proto vyhlásil otevřený boj nejen fencikovcům, nýbrž i Národnímu sjednocení. K prudkým polemikám pak došlo zejména mezi jeho tiskovým orgánem a časopisem Ruské národní autonomní strany „Naš puť“.²⁴ Když však ani tento nátlak spojený se sliby senzačních odhalení Židovskému nevyšel, ohlásil na počátku prosince roku 1935, že se s Národním sjednocením s konečnou platností rozešel.²⁵

Bez problémů ovšem nebyla ani další spolupráce Národního sjednocení s Fencikovou Ruskou národní autonomní stranou. Fencik se sice na rozdíl od Židovského stal hospitantem poslaneckého klubu Národního sjednocení, ale i nadále rozvíjel svoji protistátní činnost.²⁶ Proti společnému postupu s ním se ostře ohrazoval především zemský předseda Národního sjednocení na Zakarpatské Ukrajině Alois Pinta, jenž Hodáčovi bez obalu

²¹ *Československá statistika*, sv. 134. řada 1 (volby, sešit 5), volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935, tabulka č. 5, Praha 1936.

²² *Russkij vistinik* (orgán autonomního zemědělského svazu) z 26. května 1935, č. 23, *stať Agrary upali fencikovcam ne udalos na vyborach. Autonomní zemědělský svaz byl politickou stranou „rusínského“ zaměření, orientovanou maďarofilsky.*

²³ Židovský jménem vedení Ruské národní strany v dopise zaslaném 17. července 1935 Kramářovi a Hodáčovi; SÚA, F. X. Hodáč, korespondence 1935.

²⁴ *Lidové noviny*, 22. srpna 1935, č. 418.

²⁵ *Lidové noviny*, 7. prosince 1935, č. 613.

²⁶ *Zpráva prezidia ministerstva vnitra předsednictvu ministerské rady z 26. září 1935; SÚA, PMR-S, sign. 1752, č. 6837/35.*

psal: „Upozorňujeme ještě jednou, že spojenectví s doktorem Fencikem je labilní. Dlouhé trvání spolupráce nezaručuje povaha doktora Fencika, přežpaté autonomní i autochtonní požadavky, vžitá nespravedlnost k českému živlu a českým snahám a konečně nemůže být přehlížen jeho shovívavě přátelský poměr k Polákům ještě dnes, kdy se vyhraňují jejich přátelské vztahy k Hitlerově říši . . . Nemůžete-li nebo nechcete-li uvěřit těmto vývodům a má-li zůstat politika strany pouze v rukou doktora Fencika, raďte nám sdělit, že není zapotřebí naší dobré vůle i znalosti poměrů, a nebudeme Vás ani stranu, více obtěžovat“.²⁷

Svědectví tohoto národního demokrata, který na základě smutných osobních zkušeností opravdově toužil po přerušení spolupráce s exponentsy Národní ligy na Zakarpatsku, je více než výmluvným dokumentem o povolebním marasmu, jenž zavládl v Národním sjednocení. Tento stav pak v následujících letech 1936—1937 vedl k úplnému rozkladu tohoto vnitřně nesourodého, extrémně nacionalistického hnutí, jež se původně chtělo stát integrujícím činitelem celé české, slovenské a zakarpatské reakce.

²⁷ Dopis Pinty Hodáčovi z 1. října 1935; SÚA, F. X. Hodáč, materiály Národního sjednocení, sekretariát 1935.